

## **Desirable educational components and indicators in primary schools from the view of manager in covid 19 situations**

*Ashraf Zohrevand, Ph.D. In Cultural Sociology, Islamic University Azad. Tehran Research Sciences Branch. Email: a-b-baraka@yahoo.com*

### **Abstract**

The purpose of this research is to identify the components and desirable educational indicators in elementary schools. The current research is a phenomenological study and one of the types of qualitative research, based on the lived experiences of managers, it examines and analyzes the conditions caused by the spread of Corona and the role of managers in these special conditions. The participants of this research are 35 principals of primary schools in district 1 and 2 of Ray city, who were selected purposefully. In this study, according to the purpose of the research, the type and nature of the research questions, in-depth and semi-structured interview tools have been used. After introducing the objectives of the research to the interviewees, all interviews were recorded and immediately typed and continued until data saturation. The average duration of each interview was about 50 minutes. Coding on two open and axial levels was used for data analysis. In this research, 4 main questions and several sub-questions were asked during the interview to deepen the information. Interviews continued until data saturation was reached. In addition to the coder, revision by technical professors and experts was also used. A total of 362 codes were extracted, which were reduced to 52 codes after removing similar codes, which were categorized into 13 components, 6 categories and finally 3 main dimensions (teacher, manager and learning environment). The results indicate that the quality implementation of the dimensions and components extracted in this research will increase the efficiency of the teaching-learning process in the conditions of Corona and improve the quality of education in the virtual space.

### **Keywords**

Educational methods, Elementary school, Effective role, Role.



پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

## مؤلفه‌ها و شاخص‌های مطلوب تربیتی در مدارس ابتدایی از منظر مدیران مدارس در شرایط کرونا

اشرف زهره‌وند<sup>۱</sup>

### چکیده

هدف از انجام این پژوهش، شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مطلوب تربیتی در مدارس ابتدایی است. پژوهش حاضر پدیدارنگاری و از انواع پژوهش‌های کیفی است که براساس تجارب زیسته مدیران به واکاوی شرایط ناشی از شیوع کرونا و نقش مدیران در این شرایط خاص می‌پردازد. شرکت‌کنندگان این پژوهش ۳۵ نفر از مدیران مدارس ابتدایی ناحیه یک و دو شهر ری هستند که به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. در این مطالعه با توجه به هدف تحقیق، نوع و ماهیت سؤالات پژوهش از ابزار مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. کلیه مصاحبه‌ها پس از معرفی اهداف پژوهش به مصاحبه‌شوندگان، ضبط و بلافاصله تایپ شد و تا اشباع داده‌ها ادامه یافت. میانگین مدت هر مصاحبه حدود پنجاه دقیقه بود. برای تحلیل داده‌ها از کدگذاری در دو سطح باز و محوری استفاده شده است. در این پژوهش چهار سؤال اصلی و چند سؤال فرعی در جریان مصاحبه جهت تعمیق اطلاعات مطرح شد. علاوه‌بر کدگذار از بازنگری توسط اساتید فن و افراد متخصص نیز استفاده شد. در مجموع ۳۶۲ کد استخراج شد که پس از حذف کدهای مشابه به ۵۲ کد تقلیل یافت که در سیزده مؤلفه، شش مقوله و درنهایت سه بُعد اصلی (معلم، مدیر و محیط یادگیری) دسته‌بندی شدند. نتایج حاکی از این است که اجرای با کیفیت ابعاد و مؤلفه‌های استخراج‌شده در این پژوهش موجب بهره‌وری فرایند یاددهی-یادگیری در شرایط کرونا و بهبود کیفیت آموزش در فضای مجازی می‌شود.

### واژگان کلیدی

دوره ابتدایی، شیوه‌های تربیتی، نقش، نقش مؤثر.

مدرسه نهادی اجتماعی است و نشان‌دهنده فرهنگ مخصوص جوامع مختلف است که به دانش‌آموز جهان‌بینی، عادت‌ها و رسوم، مهارت‌ها و دانش عینی را عرضه می‌کند. این چنین مجموعه‌ای باید به‌گونه‌ای طراحی شود که به انسان حس معنی، ارتباط و مفهوم انتقال دهد. آموزش باید در محیطی صورت گیرد که ارائه‌کننده فرصت‌های جدید برای هر دانش‌آموز باشد. در چنین محیطی قرار گرفتن باعث می‌شود تا فرد یادگیرنده به اکتشاف در خود و محیط پیرامونش بپردازد و زمینه‌های رشد و یادگیری در وی ارتقا یابد (جعفری، ۱۴۰۰: ۹۷).

از زمانی که مدارس به‌عنوان سازمانی رسمی برای آموزش، تربیت و یادگیری به وجود آمدند، با اهداف و ویژگی‌های متنوعی ایجاد شده‌اند. از جمله دلایل تغییر اهداف، نیازهای جامعه و تعاریف حکومت‌ها از وجود مدرسه بوده است و نشان‌دهنده اینکه مدرسه به‌عنوان سازمان اثرگذار در جامعه نقش مهمی دارد.

اهمیت مدرسه به‌عنوان سازمان تربیت‌کننده نیروی انسانی به‌مرور برای کار فراتر رفته و به محلی برای تحول جامعه در ابعاد مختلف توسعه یافته است. به عبارت دیگر، اکنون مدرسه محلی است که گام‌های نخست ساخت جامعه آینده در آن رقم می‌خورد (مرتضایی سرمور و خراسانی نژاد، ۱۴۰۰: ۷۸). براساس سیر تاریخی، مدارس دارای انواعی هستند که در یکی از این تقسیم‌بندی‌های رایج سه نوع مدرسه سنتی<sup>۱</sup>، صمیمی<sup>۲</sup> و همکارانه<sup>۳</sup> قابل شناسایی است (Braun & Clarke, 2019).

زندگی در شرایط شیوع بیماری ناشناخته کووید ۱۹ و تحولات و جهش‌های شتابنده آن به فرایند ایجاد نگرش، تولید دانش و شکل‌گیری مهارت‌ها و به‌ویژه شایستگی‌ها در امر آموزش در فضای مجازی سرعت بخشیده است (ابوترابی، ۱۳۹۸: ۴۵). یکی از این شایستگی‌ها، توانمندی مدیران است. بدون تردید رهبری و مدیریت، موتور توسعه هر نظام است و یافته‌های جهانی بر این باورند که کیفیت هر سازمان به کیفیت رهبران و مدیران آن وابسته است (جعفری، ۱۴۰۰: ۹۱). در واقع مؤسسات آموزشی، در شمار محیط‌هایی هستند که به دلیل داشتن سهم فراوان در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بیشتر مورد توجه مردم دنیا قرار دارند. مدیریت می‌تواند تلفیقی از تجربه، علم و هنر برای سازماندهی، برنامه‌ریزی، هدایت اجرا، ارزشیابی و اصلاح نارسایی‌ها برای پیشبرد فعالیت‌های هدف در قالب ساختار مشخص و روابط قابل کنترل باشد (حسینی‌خواه، ۱۳۹۷: ۷۸).

1. conventional school

2. congenial school

3. collegial school

به اعتقاد شنون<sup>۱</sup> (۲۰۱۳) عضو حیات‌بخش هر سازمان، مدیریت آن است. مدیریت در زمان حال به‌اندازه‌ای پیچیده شده است که مطالعه و بررسی فرایندهای اصلی آن لازم است. یکی از فرایندهای مدیریت مدرسه، برنامه‌ریزی درسی است که طبق تعریف وانگ<sup>۲</sup> (۲۰۲۱) عبارتست از محتوا و جریان رسمی و غیررسمی که از طریق آن، یادگیرندگان زیر نظر مراکز آموزشی معلومات و شیوه‌درک و فهم را به دست می‌آورند، مهارت‌ها را فرامی‌گیرند یا نگرش و ارزش‌گذاری یا نظام ارزشی خود را تغییر می‌دهند. به عبارت دیگر برنامه‌درسی علاوه‌بر مفاهیم مذکور، چگونگی محتوای دروس، روش تدریس، نحوه‌اجرا و ارزشیابی را مورد بررسی قرار می‌دهد. استراتژی‌ها یا راهبردهای اجرایی مدیران مدارس، باید با ارزش‌ها و نیازهای دانش‌آموزان و گیرندگان خدمات آغاز شود. مدیران فرایندمدار، باید با تمرکز بر فرایند، اصلاح، بهبود و بهینه‌سازی آن از امکانات محدود و موجود، حداکثر استفاده را متوجه مدرسه نمایند (خادمی فرد، ۱۳۹۹: ۲۱). مدیریت یک نظام طرح‌ریزی برنامه‌درسی شامل بسیاری وظایف است که از مهم‌ترین آن‌ها، وظیفه هماهنگی تمام فرایندها است. یکی از این فرایندها، هدایت برنامه‌های درسی یا همان اجرای برنامه‌درسی است؛ زیرا مفهوم مدیریت آموزشی به ساده‌ترین بیان، فرایندهای هدایت و رهبری برنامه‌های درسی در قلمرو مأموریت‌ها و مسئولیت‌های محوله است (دل پیشه، ۱۳۹۶: ۶۹).

مدرسه پس‌از خانه، مهم‌ترین مکانی است که دانش‌آموزان در آن به سر می‌برند و نقش آن با گذشته، تفاوت‌های زیادی داشته است و به‌جای پرداختن صرف به مواد درسی و انتقال دانش، به تمام ابعاد زندگی انسان (تعلیم‌وتربیت تمام‌ساحتی (می‌پردازد) سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش، ۱۳۹۰). کودکان از چهار، پنج یا شش تا هجده سالگی تحت تعلیم مدرسه قرار می‌گیرند که سن مدرسه از مهم‌ترین دوران شکل‌گیری شخصیت فرد است. کشورها همه‌ساله برای مدارس به‌عنوان رکن اساسی تعلیم‌وتربیت، در جهت تربیت رسمی کودکان و نوجوانان و ارائه مهارت‌های لازم در سطوح، مقاطع مختلف و رشته‌های مورد نیاز، گسترش امکانات افراد، رفع نیازهای جامعه و تحقق بخشیدن به هدف‌های آموزش‌وپرورش سرمایه‌گذاری می‌کنند (دل پیشه، ۱۳۹۶: ۶۴).

یکی از اقدامات زیربنایی تحولی در آموزش‌وپرورش پس‌از انقلاب ۵۷، تدوین سندی جامع به‌عنوان نقشه راه بود که تحت عنوان «سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش» در آذر ماه ۱۳۹۰ پس‌از سال‌ها فعالیت و پژوهش علمی رونمایی شد. این سند در سه بخش فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران، فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی

ایران و رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران تدوین شده است. بر پایه این سند، مدرسه جلوه‌ای است از مراتب حیات طیبه و جامعه سالم، کانون عرضه خدمات و فرصت‌های تربیتی، زمینه‌ساز درک و اصلاح موقعیت توسط متریبان و تکوین و تعالی پیوسته هویت آنان براساس نظام معیار اسلامی، تجلی بخش فرهنگ غنی اسلامی، نقطه اتکای دولت و ملت در رشد و تعالی کشور و کانون تربیتی محله، برخوردار از قدرت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در حوزه‌های عملیاتی، نقش‌آفرین در فرایند انتخاب آگاهانه و اختیاری مسیر زندگی فردی و اجتماعی متریبان براساس نظام معیار اسلامی، خود ارزیاب، رقابت‌پذیر و پاسخگو نسبت به نظارت و ارزیابی بیرونی، تأمین‌کننده محیط امن، سالم، با نشاط، دوست‌داشتنی و برخوردار از هویت جمعی، برخوردار از مربیان دارای هویت یکپارچه طبق نظام معیار اسلامی و شایستگی‌های حرفه‌ای عوامل سهیم و مؤثر و متکی بر مشارکت ذی‌نفعان، برخوردار از بهره‌فناوری آموزشی در سطح معیار برنامه‌های درسی در سایه تلاش‌های بی‌وقفه و مجاهدانه برنامه‌ریزان درسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، تدوین و برای اجرا آماده می‌شود. براساس همین برنامه‌های درسی، تلاش می‌شود تا جمعیت لازم‌التعلیم کشور تحت آموزش قرار گیرد. برنامه‌های درسی به مجموعه فرصت‌های تربیتی نظام‌مند و طرح‌ریزی شده (از سطح ملی ... تا مدرسه و کلاس درس) اطلاق می‌شود که متریبان برای کسب شایستگی‌های لازم جهت درک و اصلاح موقعیت براساس نظام معیار در مسیر قرار می‌گیرند. زیرنظام برنامه درسی شامل ابعاد چهارگانه طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی است. مشارکت بیشتر مدارس (معلمان ...) در تدوین برنامه درسی با توجه به متمرکز بودن آن می‌تواند به ابعاد کیفیت برنامه‌های درسی کمک نماید. در عین حال به‌طور ویژه وظایف اجرای برنامه درسی (از طریق تدریس، ارزشیابی و...) بر عهده مدارس می‌باشد که این نقش، بسیار ممتاز و منحصر به فرد است. در این فرایند هماهنگی تدریس و ارزشیابی با رویکردهای حاکم بر برنامه‌های درسی با توجه به سند تحول و برنامه درسی ملی ضروری است. در این میان نکته مهم، مقصد برنامه‌های درسی است (حاجی بابایی، ۱۳۹۱: ۵۹). نحوه اجرای یک برنامه از چگونگی تهیه آن پراهمیت‌تر است؛ زیرا تا وقتی که یک برنامه اجرا نشده است، گویا وجود ندارد و دیگر اینکه بهترین برنامه آموزشی تهیه شده به علت اجرای ناقص، می‌تواند نتایج دل‌سردکننده‌ای به دست دهد. این در حالی است که از یک برنامه درسی نارسا در صورتی که درست اجرا شود، می‌توان نتایج رضایت‌بخشی را به دست آورد (رجبعلی پور، ۱۳۹۳: ۸۶). اگر برای مرحله اجرا، پیش‌بینی‌ها و اقدامات لازم از قبل صورت پذیرد و بستر مناسب اجرای برنامه

درسی فراهم آید؛ احتمال موفقیت در برنامه درسی به حداکثر خواهد رسید. مدیران باید بتوانند با برنامه‌ریزی درست، امکانات و نیروهای انسانی از طریق سازماندهی، برنامه‌ریزی و هدایت اجرا، ارزشیابی و اصلاح نارسایی‌ها، هماهنگی به وجود آورند و این هماهنگی به دلیل پیچیدگی مدارس امروز بسیار دشوار است.

مدارس و کلاس‌های درس امروز، بسیار ناهمگن‌تر و پیچیده‌تر (مجازی و حضوری) از مدارس و کلاس‌های گذشته‌اند. به دلیل وجود تفاوت‌های فردی و فرهنگی چه در جامعه دانش‌آموزی و چه در جامعه معلمان و کارکنان مدارس و نیز به دلیل چند وجهی بودن فرهنگ و محیط مدارس و کلاس‌ها، معلمان و مدیران مدارس به‌عنوان رهبران آموزش و مسئولان چرخه یادگیری با مشکلات متعدد و متنوع جهت این هماهنگی روبه‌رو هستند. بررسی نتایج پژوهش‌های انجام‌شده، بیانگر این است که مدیران و رهبران آموزشی سهمی فراوانی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارند. مدیریت توانمند و کارآمد قادر است با به‌کارگیری ظرفیت‌ها و امکانات بالقوه و مستعد سازمان، بستری شایسته برای توسعه پایدار و همه‌جانبه پدید آورد (جعفری و سیادت، ۱۳۸۹: ۷۵). به طوری که اگر قرار باشد در نظام آموزش و پرورش تحولی صورت گیرد، این تحول باید از مدیریت نظام آغاز شود (Braun & Clark, 2019: 93)؛ زیرا موفقیت یا شکست مدارس، معمولاً به این سبب است که آیا آن‌ها مدیریت خوبی دارند یا خیر؟ به همین دلیل در این تحقیق به دنبال مؤلفه‌ها و شاخص‌های مطلوب تربیتی در مدارس ابتدایی و نقش کلیدی مدیران در پیاده‌سازی و بهینه‌سازی این شاخص‌ها می‌باشیم.

### پیشینه تحقیق

مطالعات متعددی پیرامون موضوع پژوهش حاضر از سوی پژوهشگران انجام شده است. در ادامه به گزیده‌ای از آن‌ها اشاره می‌شود:

ابراهیمی و دیانتی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «انواع شاخص‌های مطلوب تربیتی و تأثیر آن بر تربیت دانش‌آموزان در مدارس» به این نتیجه رسیدند که اگر تربیت را به سه قسم تربیت بدنی، تربیت عقلی و تربیت روانی تقسیم کنیم، اسلام در یک نظام هماهنگ درباره هر قسم از این انواع سخنانی حکیمانه دارد. این نظام تربیتی هماهنگ، باید در محیطی مناسب به آدمی القا شود. منظور از محیط، تمام عوامل خارجی است که در موجود زنده از آغاز رشد وجود دارد. اگرچه عوامل محیطی بسیار فراوان است، اما در تقسیم اولیه می‌توان آن را به دو قسم مادی و معنوی تقسیم کرد.

گودرزی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان «عناصر برنامه درسی تربیت

اجتماعی در مدارس مبتنی بر الگوی تایلر ویژگی‌ها و الزامات» به این نتیجه رسیدند ویژگی‌های عناصر برنامه درسی تربیت اجتماعی مشتمل بر مقولاتی مانند هدف (شناختی، عاطفی و روانی حرکتی)، محتوی (انتخاب و سازماندهی)، روش‌های یاددهی و یادگیری (گزینش و روش‌ها) و ارزشیابی (اصول و روش‌ها) شکل می‌گیرد و یافته‌ها نشان‌دهنده آن بود که شناسایی ویژگی‌های عناصر برنامه درسی تربیت اجتماعی می‌تواند چارچوب و خطوط راهنمایی برای تعیین مسیر و استراتژی در زمینه تدوین اهداف، تولید محتوا، روش‌های آموزش و شیوه ارزشیابی فعالیت‌های یادگیری در نظام آموزش باشد و مبتنی بر آن طراحان برنامه درسی برای توسعه ویژگی‌های عناصر برنامه درسی تربیت اجتماعی و ارتقای کیفیت آموزشی تدابیر شایسته اتخاذ کنند.

اسماعیلی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه فعالیت‌های فرهنگی مدارس و تربیت فرهنگی دانش‌آموزان در آموزش و پرورش منطقه پنج شهر تهران» به این نتیجه رسیدند. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب رگرسیونی می‌توان گفت فعالیت‌های فرهنگی مدارس بر تربیت دانش‌آموزان در آموزش و پرورش منطقه پنج شهر تهران تأثیر مثبت دارد. تربیت فرهنگی در حوزه بینشی دانش‌آموزان، دارای رتبه اول و متغیر تربیت فرهنگی در حوزه رفتاری دانش‌آموزان دارای رتبه آخر است.

خاکی (۱۴۰۰) این پژوهش با هدف بررسی ویژگی‌های مدرسه مطلوب از دیدگاه دانش‌آموزان به شیوه نظریه داده‌بنیاد انجام شد. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی استان قم تشکیل می‌دادند. نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد که توصیف آن‌ها از مدرسه خود این است که کادر مدرسه رفتار مناسبی ندارند. امکانات آموزشی مناسبی ندارد و امور تربیتی را از عمده‌ترین مسائل مدرسه خود توصیف کردند. از مدرسه خود به‌دلیل عدم امکانات آموزشی، تربیتی و بهداشتی و برخورد نامناسب کادر آموزشی رضایت نداشتند. بهترین مقطع پنجم و ششم و بهترین دوران با معلمان خوب و محیط سرشار از تفریح دانستند. زنگ‌های ورزش و علوم تجربی بهترین ساعت‌ها و بهترین مکان را حیاط مدرسه توصیف کردند. خسته‌کننده‌ترین زمان را مراسم صبحگاهی، زنگ ریاضی و کلاس‌های انعطاف‌ناپذیر دانستند. اشتیاق آمدن به مدرسه را دیدار دوستان، روزهایی که روش تدریس نوین داشتند، توصیف کرده‌اند؛ لذا مدرسه مطلوب از دیدگاه دانش‌آموزان این است که نخست امکانات آموزشی، تفریحی و سرگرم‌کننده داشته باشد، دوم روابط کادر مدرسه با دانش‌آموزان در سطح خوبی باشد، سوم معلمان محیطی با نشاط را در کلاس درس به ارمغان بیاورند، چهارم مدرسه مکانی برای



تربیت اجتماعی، علم‌آموزی، سرگرم‌کننده و برای توسعه شغل آینده باشد. علیپور و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان «ادراک معلمان از نقش برنامه درسی در بهبود تربیت شهروندی دانش‌آموزان ابتدایی» به این نتیجه رسیدند از دید معلمان، برنامه درسی توانسته است در رفتارهای دانشی (۳/۱۵)، رفتارهای فرهنگی ملی (۳/۶۳) و رفتارهای اجتماعی (۳/۵۱) در بهبود تربیت شهروندی دانش‌آموزان ابتدایی در حد متوسط به بالا عمل کرده است و در تربیت شهروند الکترونیک (۳/۰۷) در سطح مطلوب عمل نکرده است.

حاجی بابایی (۱۳۹۰) هدف این پژوهش، ارائه مدل مفهومی از مدرسه با شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی مبتنی بر نقشه جامع علمی کشور و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بود. ارکان اصلی این مدرسه مدیر، معلم، دانش‌آموز و برنامه آموزشی و درسی است و مؤلفه‌های اصلی آن مدیریت و رهبری توانمند و آگاه، برنامه‌های درسی مناسب، فضای با نشاط، نیروی انسانی توانمند، تجهیزات و فناوری کافی و مناسب است که در تداوم فعالیت آن نقش اساسی دارند. این مدرسه زمینه‌ساز تحقق مراتب حیات طیبه در دانش‌آموزان و کانون عرضه خدمات و فرصت‌های تعلیم‌وتربیت به فراگیران بوده، تکوین و تعالی پیوسته هویت آنان براساس نظام معیار اسلامی را ضمانت می‌نماید. مدرسه‌ای که در ارتقای کیفیت آموزشی و پرورشی و رشد و شکوفایی استعدادها و دانش‌آموزان موفقیت کامل داشته و به تعبیر دیگر همه فراگیران، معلمان، اولیاء و اهالی براساس مسئله اصلی پژوهش، پرسش‌های پژوهش این‌گونه مطرح می‌شوند که:

۱. کیفیت اجرای برنامه درسی در شرایط کرونا در مدارس چگونه است؟
  ۲. مؤلفه‌های اجرای برنامه درسی در شرایط کرونا در مدرسه کدامند؟
  ۳. نقش مدیر در اجرای بهینه برنامه درسی در شرایط کرونا چیست؟
  ۴. چه عواملی در اجرای برنامه درسی در مدرسه دخیل هستند؟ و نقش آن‌ها چیست؟
- والتنه<sup>۱</sup> و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «جامعه‌پذیری مربوط به احساسات در کلاس با در نظر گرفتن نقش معلمان، همسالان و متن کلاس» عوامل تأثیرگذار جامعه‌پذیری بر احساسات را بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد که خود تنظیم و سازگاری با محیط می‌تواند بر جامعه‌پذیری دانش‌آموزان تأثیر مستقیم داشته باشد.

گیروان، کنیلی و تانگنی<sup>۲</sup> (۲۰۱۸) به این نتیجه رسیدند برنامه توسعه حرفه‌ای بر درک مثبت معلمان از رشته تحصیلی باورهای معلمان، ارتقا مباحث استدلالی در بین

دانش‌آموزان و بهبود رفتار ارتباطی معلمان و ارتقاء مباحث استدلالی در بین دانش‌آموزان و بهبود شیوه‌های استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات با توسعه حرفه‌ای معلمان رابطه وجود دارد.

کیون<sup>۱</sup> (۲۰۱۷) نیز طی مطالعه‌ای از مهم‌ترین اهداف برنامه‌های درسی تربیت اجتماعی است. برنامه درسی تربیت اجتماعی با پیش‌بینی سازوکارهای لازم و انسجام بخشیدن به ساختارها، رویه‌ها و عناصر برنامه درسی منجر به شکل‌گیری هویت اجتماعی می‌شود.

### روش پژوهش

در این مطالعه، پژوهشگر با توجه به هدف تحقیق، نوع و ماهیت سؤالات پژوهشی از ابزار مصاحبه (مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته) و مطالعه اسناد مرتبط مانند سند ملی برنامه درسی ملی، شرح وظایف مجریان برنامه درسی در مدارس، فرم‌های ارزیابی فرایند اجرای برنامه درسی، آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌ها در شرایط کرونا و بررسی رعایت پروتکل‌های بهداشتی در مدرسه استفاده کرده است. انتخاب نمونه برای انجام تحقیق پدیدارنگاری محدود نیست؛ بلکه محقق برای یافتن پاسخ سؤالات تا بدان‌جا به مصاحبه ادامه می‌دهد که داده‌ها اشباع شوند؛ بنابراین پژوهشگر با انجام و ثبت دیدگاه مصاحبه‌شوندگان که ۳۵ نفر بودند و به‌صورت هدفمند و از نمونه‌های در دسترس انتخاب شده بودند، نتیجه لازم را برای اشباع داده‌ها به دست آورد. کلیه مصاحبه‌های این ۳۵ نفر پس از بیان اهداف پژوهش به مشارکت‌کنندگان، ضبط و بلافاصله تایپ شد تا بازخوردهای لازم برای مصاحبه‌های بعدی و کفایت و اشباع داده‌ها فراهم شود. میانگین مدت مصاحبه با مشارکت‌کنندگان حدود پنجاه دقیقه بود. در این پژوهش، داده‌های کیفی مبتنی بر مصاحبه بوده است. با توجه به این که هدف اصلی پژوهش، تحلیل دیدگاه‌های مدیران مدارس ابتدایی و اسناد مرتبط در رابطه با مؤلفه‌های اجرای برنامه درسی در شرایط شیوع بیماری کرونا در مدارس است، راهبرد این پژوهش از نوع پدیدارنگاری بوده است. پدیدارنگاری روشی برای تحلیل توصیفی و فهم افراد از پدیده‌هایی است که آن‌ها در طول زندگی حرفه‌ای یا شخصی خود تجربه کرده‌اند (Depoy & Gitlin, 2015: 102). در این پژوهش چهار سؤال در رابطه با هدف، جهت مصاحبه طراحی شده بود. برای مطالعه روایی صوری و محتوایی پرسش‌های مصاحبه با چند تن از اساتید گروه علوم تربیتی و نیز صاحب‌نظران حوزه پژوهش‌های کیفی مشورت شد. همچنین برای سنجش پایایی پرسش‌های مصاحبه از

## مؤلفه‌ها و شاخص‌های مطلوب تربیتی در مدارس ابتدایی

روش پایایی همزمان که ناظر بر مقایسه و هم‌افزایی مشاهدات همزمان است، استفاده شد. مصاحبه‌های تایپ‌شده و متن اسناد مرتبط کدگذاری و طبقه‌بندی شدند. کدهای مشابه به لحاظ مفهومی در یک خوشه قرار گرفتند و خوشه‌های مرتبط به لحاظ معنایی در یک طبقه قرار داده و طبقات مشابه در هم تلفیق شدند. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع داده‌ها ادامه یافت. جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها تا تکمیل طبقات ادامه یافت. در ادامه، کدهای استخراج‌شده مجدد به شرکت‌کنندگان برگردانده و تأیید شد. علاوه بر آن از بازنگری توسط افراد متخصص نیز استفاده شد؛ به این صورت که یافته‌ها تحلیل شد و نتیجه‌گیری در اختیار اساتید فن و محققین دیگری که هم با موضوع و هدف تحقیق و هم با تحقیق کیفی آشنا بودند قرار گرفت و فرایند کار تأیید شد. در مجموع ۳۶۲ کد استخراج شد که بعد از حذف کدهای مشابه به ۵۲ کد تقلیل یافت که در سیزده مؤلفه، شش مقوله و در نهایت سه بُعد دسته‌بندی شدند که در یافته‌های پژوهش قابل رویت است.

جدول ۱. مدیران مصاحبه‌شونده با مشخصات آن‌ها

کد	سن	سابقه کار	جنسیت	تحصیلات	کد	سن	سابقه تدریس	جنسیت	تحصیلات
۱	۴۵	۲۳	زن	لیسانس	۸	۳۹	۲۰	مرد	فوق لیسانس
۲	۳۳	۱۷	زن	فوق لیسانس	۹	۴۲	۱۸	زن	لیسانس
۳	۴۳	۲۴	زن	دانشجوی دکتری	۱۰	۴۶	۲۵	مرد	لیسانس
۴	۳۸	۱۶	زن	فوق لیسانس	۱۱	۵۱	۳۰	مرد	لیسانس
۵	۴۸	۲۷	زن	لیسانس	۱۲	۳۸	۱۷	مرد	فوق لیسانس
۶	۴۹	۲۹	زن	لیسانس	۱۳	۴۶	۲۵	مرد	لیسانس
۷	۴۳	۲۲	مرد	دانشجوی دکترا					

## گزارش یافته‌ها

با توجه به مقوله‌های استخراج‌شده، پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان و تفسیر محتوای مطرح‌شده توسط آنان، سؤالات پژوهش بررسی می‌شود.

### • اجرای برنامه درسی در شرایط کرونا در مدرسه شما چگونه است؟

با توجه به اینکه این سؤال بسیار کلی است و مصاحبه‌شوندگان مفهوم برنامه درسی را به درستی واقف نبودند؛ پاسخ‌های آنان نیز بسیار کلی و مبهم بود و مصاحبه‌کننده مجبور شد که مفهوم برنامه درسی را در چند جمله و به صورت خلاصه تشریح کند. به‌طور

کلی مصاحبه شونده‌ها، اجرای برنامه درسی را طبق منابع و امکانات موجود مناسب می‌دانستند و این میزان مطلوبیت را مدیون نیروهای صف و مجریان برنامه که کادر اجرایی و آموزشی مدرسه بوده می‌دانستند و درخواست داشتند که نیروهای ستادی نیز توجه ویژه‌ای به امر آموزش و توانمندی معلمان و در نتیجه آن، کیفیت آموزش دانش‌آموزان داشته باشند. به‌طور مثال مصاحبه‌شونده شماره ۳ بیان کرد که:

«آموزش مؤثر و میزان مشارکت و علاقه دانش‌آموزان بسیار کم‌رنگ شده است و معلمین ما آن توانمندی لازم را جهت کسب کیفیت در آموزش ندارند و ما مجبوریم با توجه به مشکلات تجمیع همکاران از کارگاه‌های دانش‌افزایی به‌صورت برگزاری و بینارهای مجازی بهره بگیریم».

#### • چه مؤلفه‌هایی در اجرای برنامه درسی در مدرسه شما در شرایط کرونا نقش بازی می‌کنند؟

با توجه به اینکه اولین سؤال اصلی مصاحبه، چپستی مؤلفه‌های اجرای برنامه درسی از نظر مصاحبه‌شونده‌ها بود. در این پژوهش مشخص شد که مصاحبه‌شونده‌ها نظریات متفاوتی درباره این پرسش مطرح کردند. به‌طور کلی گروه بیشتری از آنان، معلم را مؤلفه اصلی می‌دانستند و عده‌ای دیگر مدیر را عامل اصلی در اجرای برنامه درسی دانسته و عوامل دیگر را به‌تبع مسیری که مدیر مشخص می‌کند، مهم می‌دانستند و عده کمی اولیا، اداره و مؤلفه‌های دیگر را مهم می‌دانستند. به‌طور مثال مصاحبه‌شونده کد دو مطرح کردند که «به نظر من حرف اول را معلم‌ها می‌زنند. هرچقدر آن‌ها توانمندتر باشند، بهتر می‌توانند بچه‌ها را هدایت کنند و برنامه درسی را پیاده کنند». مصاحبه‌شونده کد پنج نیز بیان داشتند که «مدیر بسیار نقش‌آفرین است. مدیری که خودش دغدغه آموزش داشته باشد، بهتر می‌تواند کمک‌حال معلم‌ها بوده و شرایط کار را برای آن‌ها تسهیل نماید. مدیر باید تسهیلگر باشد و این همان نقشی است که در سند برنامه درسی هم به آن اشاره شده».

#### • نقش شما به‌عنوان مدیر در اجرای بهینه برنامه درسی در شرایط کرونا چیست؟

نتایج حاصل از مصاحبه‌ها، حاکی از این مطلب است که مدیران به جهت گستردگی حوزه تأثیرگذاری خود باید به دو بال مهارت‌های مدیریت و کسب ویژگی‌های این پست مجهز باشند. در واقع نیازمند اکتساب دانش، شایستگی‌ها و مهارت‌هایی برای بهبود یادگیری دانش‌آموزان هستند. لاری (۲۰۰۶) از میان مشاغل گوناگون، مدیریت و رهبری مدرسه در ردیف شغل‌های سخت، دشوار و پرمسئولیت است و به‌دلیل فراهم نبودن تمهیدات لازم

مانند شنا کردن در خلاف جهت آب است و این مهم با کسب توانایی‌ها، شایستگی‌ها و قابلیت‌ها، شدنی و اطمینان‌بخش خواهد بود. مشارکت‌کننده کد هشت در این رابطه بیان داشتند که: «مدیر باید به معاینه آموزش معلمان بپردازد و نظارت کافی بر تدریس و ایجاد انگیزه و حتی ارزشیابی آنان داشته باشد و به موقع به آن‌ها بازخورد بدهد تا مسائل سریع حل شوند و لازمه این کار، توانمندی خود مدیر است» و همچنین مصاحبه‌شونده کد نه مطرح کردند که: «مدیر خیلی می‌تواند در کیفیت اجرای برنامه درسی نقش داشته باشد؛ چون هم می‌تواند از موضع دانشی خود پیش بیاید و هم موضع قدرت. مدیری که خودش به مسائل تدریس و آموزش مسلط باشد و به اهمیت آموزش پی برده باشد، بهتر می‌داند که توانمندی معلم‌ها چقدر مهم است و بهتر می‌تواند تسهیلگر بوده و کارگاه‌های آموزشی برای آن‌ها تدارک ببیند».

#### • آیا عوامل دیگری در اجرای برنامه درسی در مدرسه شما در شرایط کرونا دخیل هستند؟ نقش آن‌ها چیست؟

با توجه به نکات طرح‌شده توسط مصاحبه‌شوندگان می‌توان استنباط کرد که محیط یادگیری و جذابیت آن، همچنین استفاده از دیگر محیط‌های یادگیری و تجهیزات و امکانات آموزشی، می‌تواند در اجرای کیفی برنامه درسی دخیل باشند که در این مهم، جذب منابع مالی نمود می‌یابد. به‌طور مثال مشارکت‌کننده شماره یازده در این رابطه خاطر نشان کردند که: «محیط یادگیری مختص چهار دیواری مدرسه نیست و هر جایی می‌تواند مدرسه و محل یادگیری تلقی شود. پس اولیا، جامعه محلی و ما معلمین می‌توانیم نقش‌آفرین باشیم» و همان‌طور که در سند برنامه درسی آمده است: «گرچه مدرسه و فضای آموزشی و پرورشی آن مانند: کلاس درس، کارگاه، آزمایشگاه، نمازخانه، مکان‌های ورزشی و نظایر آن به‌مثابه محیط‌های یادگیری پایه و اصلی به شمار می‌آیند، ولی یادگیری صرفاً به محیط مدرسه منحصر نشده است و محیط‌های خارج از آن را مانند: فرهنگ‌سراها، پژوهش‌سراها، دانش‌آموزی، مساجد، موزه‌ها، پارک‌های علم و فناوری، کانون‌های فرهنگی و تربیتی، فضاهای اردوگاهی، کتابخانه‌های عمومی، مراکز صنعتی و کشاورزی و موقعیت‌های طبیعی را نیز در بر می‌گیرد.

یافته‌های حاصل از این پژوهش که پس از حذف کدهای مشابه از ۳۶۲ کد به ۵۲ کد تقلیل یافت، در سیزده مؤلفه، شش مقوله و در نهایت سه بُعد دسته‌بندی شدند که بیانگر تجارب مدیران مدارس در زمینه اجرای برنامه درسی در مدرسه بود که ابعاد اصلی آن، در زیر بیان شده است.

## معلم

معلمان کلیدی‌ترین عنصر تعلیم و تربیت هستند. اهمیت و جایگاه و نقش معلم در تعلیم و تربیت تا آنجاست که برخی معتقدند، فایده و کارایی معلم، آینه تمام‌نمای کفایت و کارایی هر نظام آموزش و پرورش است (شنون ۲۰۱۳: ۵۷). معلمان جزء کارکنان مدرسه به شمار می‌آیند و به جهت اهمیت و تأثیرگذاری معلمان در فرایند تعلیم و تربیت، توجه ویژه‌ای به وظایف و عملکرد آنان مد نظر است. همکاری و همدلی معلمان، فراهم‌سازی زمینه‌های مشارکت، تقویت گفت‌وگو و پژوهش در قالب‌های مختلف از جمله: درس پژوهی و اقدام پژوهی در این راستا تعریف می‌شود. یادگیری بر بنیاد کار و ارزش نهادن به یادگیری‌های قبلی معلمان و نیز یادگیری مداوم آنان، فرایندهایی است که مسیر تعالی و بالندگی آنان را هموار، عشق به کار را افزایش و نگرش مثبت را در آنان تقویت می‌کند و به اصطلاح شوق تغییر را در معلمان احیا و ماندگار می‌سازد. پس باید برای این عنصر بسیار با ارزش سرمایه‌گذاری کرد.

## مدیر

مدیریت و راهبری تربیتی، دانشی جهت کیفیت‌بخشی فرایندهای یادگیری است. به بیان دیگر دانش مدیریت و راهبری تربیتی، مجموعه‌ای از تئوری‌ها، فرضیه‌ها، قوانین، مدل‌ها، روش‌ها، مفاهیم و حقایق در حیطه کیفیت‌بخشی به فرایندهای یادگیری است. مطابق این تعریف، محور و هسته اصلی دانش مدیریت و راهبری تربیتی مسئله یادگیری است. بدون تردید یادگیری از جمله پیچیده‌ترین موضوع‌های عالم هستی است که برای نوع انسانی قابل پیش‌بینی و کنترل می‌شود. مدیریت آموزشی، یعنی نگاه سازنده و جامع به همه ابعاد رشد دانش‌آموز و توسعه قابلیت‌ها و شایستگی‌های او در عرصه و فرایند آموزش و یادگیری. در واقع، مدیریت آموزشی دانستن مؤلفه‌های این مهم و حرکت در مسیر تحقق آن‌ها است.

مدیر مدرسه راهبر و راهنمایی است که سازمان مدرسه را با استفاده از الگوی رهبری آموزشی شکل می‌دهد؛ مشخصه‌های متفاوت مدیر آموزشی را با هم ترکیب و اشاره می‌کند که تخصص و شخصیت مدیر هر دو باید به‌عنوان هدف، جهت‌گیری و بر نتایج و پیشرفت دانش‌آموز متمرکز شوند. همچنین مدیر موظف است به پیشرفت تدریس و یادگیری بر پایه برنامه درسی و آموزشی کمک کند. در حقیقت مدیر آموزشی در عرصه اجرا، رهبری و مدیریت برنامه درسی، امور تدریس و یادگیری در مدرسه نقش‌آفرین است. وضعیت و موقعیت‌های یادگیری دانش‌آموزان، روش‌های تدریس و یاددهی معلمان، طراحی‌های آموزشی، طرح درس، جدول دروس و نهایتاً بهینگی علمی و خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان و اعتماد متقابل مدیر به ذی‌نفعان در این مقوله تعریف می‌شود. بدین ترتیب، بسیاری از محققان معتقدند که

## مؤلفه‌ها و شاخص‌های مطلوب تربیتی در مدارس ابتدایی |

با توجه به عملیات پیچیده مدارس قرن ۲۱، مدیران نقشی بسیار حیاتی و محوری در اثربخشی و بهبود مدرسه و یادگیری دانش‌آموزان ایفا می‌کنند.

### محیط یادگیری

محیط و منابع محیطی از مؤلفه‌های بسیار مهم در اجرایی شدن برنامه درسی است و به‌طور مستقیم بر توانایی معلمان و دانش‌آموزان تأثیرگذار است و با روبه‌رو شدن دانش‌آموز و محیط، استعدادهای وی نمایان می‌شود و معلم هنرمند و هوشمند به دنبال کشفِ علایق و استعدادها تلاش می‌کند تا با غنی‌تر کردن محیط و هدایت دانش‌آموز، زمینه را برای تقویت و تعمیق آموخته‌های او فراهم سازد (Wong, 2021).

جدول ۲. کدگذاری باز در این مصاحبه‌ها

طرح کرامت	بازخورد	پژوهشگری دانش‌آموز	آزمایشگاه	سیستم هوشمند
سازمان یادگیرنده	کارگاه اقدام‌پژوهی (مجازی)	پوشه کار و تکالیف	کارگاه تولید محتوا	تعامل محوری
اردوهای علمی (مجازی)	وسایل ورزشی	کلاس‌های فوق‌برنامه	طراحی آموزشی	کلاس‌داری
امکانات و تجهیزات	طرح درس پژوهی (مجازی)	دست‌سازه‌های دانش‌آموزی	کمیته‌های علمی	مربیگری
سنجش مشاهده‌ای	امکانات آموزشی	مشارکت‌جویی	شوراها	اردوهای پرورشی
تناسب مدرسه با نیازها	نقش نظارتی	طرح اقدام‌پژوهی	نمایشگاه دست‌سازها	مهارت‌های ارتباطی مدیر
جذابیت مدرسه	آزمون‌ها	سبک‌های یاددهی - یادگیری	تدریس فعال	طرح جابر ابن حیان
بهره‌وری	تناسب کلاس با تعداد	مطالعه و پژوهشگری	نظارت	اختلال یادگیری
امکانات پرورشی	سیستم انگیزشی	کارگاه طراحی آموزشی و روش تدریس	برنامه عملیاتی	تدریس تلفیقی
محیط‌های یادگیری خارج مدرسه	مهارت‌های ارتباطی مدیر	دانش مدیریتی	روانشناسی یادگیری	مدیریت کلاس مدیر
کارگاه درس‌پژوهی	اردوهای تفریحی (مجازی)			

جدول ۳. کدهای محوری استخراج شده

ابعاد	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها	زیر مؤلفه‌ها	ابعاد	مقوله‌ها	زیر مؤلفه‌ها				
معلم	مهارت‌های معلمی	اجرای طرح‌ها	طرح کرامت	مهارت مدیران	اهدایت و راهبری معلمان	شوراها				
			طرح درس پژوهی			نظارت				
			طرح اقدام پژوهی			برنامه عملیاتی				
			طرح جابر ابن حیان			سازمان یادگیرنده				
		روش‌های تدریس	طراحی آموزشی	کارگاه‌های آموزشی و پژوهشی	تدریس فعال	طراحی آموزشی و روش تدریس	تولید محتوا	درس پژوهی		
			تعامل محوری		اقدام پژوهی					
			بهره‌وری		درس پژوهی					
			آزمون‌ها		تسهیل‌گری			امکانات آموزشی	امکانات آموزشی	سیستم انگیزشی
		پوشه کار و تکالیف								
		سنجش مشاهده‌ای								
		بازخورد								
		پژوهش دانش‌آموزی	پژوهشگری دانش‌آموز	ویژگی‌های مدیران	کمیت‌های علمی	دانش مدیریت	مهارت‌های ارتباطی	مدیریت کلاس		
			نمایشگاه دست‌سازها						دانش و نگرش	نقش نظارتی
			دست‌سازهای دانش‌آموزی							
			آزمایشگاه دست‌سازها							
		امکانات آموزشی	آزمایشگاه	محیط یادگیری پایه	سیستم هوشمند	تناسب با تعداد	تناسب با نیازها	جذابیت		
وسایل ورزشی	امکانات و تجهیزات									
کلاس‌های فوق برنامه										
سبک‌های یاددهی- یادگیری										
دانش معلمی		مطالعه و پژوهشگری	محیط یادگیری غیر پایه	اختلال یادگیری	محوطه‌های یادگیری خارج مدرسه	اردوهای علمی	اردوهای تفریحی			
	روان‌شناسی یادگیری	اردوهای پرورشی								
	روان‌شناسی یادگیری									
	روان‌شناسی یادگیری									



ابعاد	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	ابعاد	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها
معلم	ویژگی‌های معلمی	هنر معلمی	کلاس‌داری	مهارت‌های ارتباطی	مربی‌گری	تدریس تلفیقی	زیرمؤلفه‌ها
			مهارت‌های ارتباطی				
			مربی‌گری				
			تدریس تلفیقی				

## نتیجه‌گیری

مدرسه همان اجتماعی است که همه افراد جامعه بخش جالب توجهی از بهترین سال‌های عمر خود را در آن می‌گذرانند. این نهاد اجتماعی کارکردهای مهمی دارد و تضمین رهبری صحیح و اثربخش این نهاد از ضروری‌ترین گام‌های تضمین کیفیت برون‌دادهای نظام آموزشی است. مدیران مدارس اثربخش از طریق آنچه هستند؛ یعنی ارزش‌ها، خصایص خوب، تمایل‌ها و شایستگی‌هایشان، راهبردهایی که به کار می‌گیرند و ترکیب خاص این راهبردها و اجرا و مدیریت به موقع آن‌ها در پاسخ به بافت منحصر به فردی که در آن کار می‌کنند، دانش‌آموزان را ارتقا می‌دهند (ابراهیمی، ۱۳۹۷: ۵۶). مدیر مدرسه با رویه‌رو کردن دانش‌آموز با محیط (محیطی که معلم و مجموعه مدرسه باید فراهم کنند) علایق و استعدادهای دانش‌آموز را نمایان می‌کند و به دنبال آن، معلم هنرمند و هوشمند تلاش می‌کند با غنی‌تر ساختن محیط و هدایت دانش‌آموز، زمینه را برای تقویت و تعمیق آموخته‌های او فراهم سازد.

آموزش و پرورش عمومی از آموزش‌های اجباری به حساب می‌آید و از این رو، می‌توان گفت که اجرای برنامه درسی جزء الزامات اساسی است و زمینه‌ای برای برآورده کردن اراده قانونی، ملی و بین‌المللی بدون در نظر گرفتن شرایط جغرافیایی، قومی، زبانی، و... برای تربیت آحاد جمعیت لازم‌التعلیم است. کوشش جهت آگاهی از چگونگی اجرای برنامه درسی برای تصمیم‌سازی و یافتن راه‌های کیفیت‌بخشی اجرای آن در مدارس مصداق کاملی از همّت نظام آموزشی برای پوشش کیفی و دسترس‌ی کیفیت دانش‌آموزان به آموزش است. این اجرا، نیازمند دانستن مؤلفه‌های کیفیت‌بخش در این راستا است. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد که براساس تجارب زیسته مدیران برای اجرای با کیفیت برنامه درسی در مدارس باید به مؤلفه‌های معلم، مدیر و محیط یادگیری توجه کرد.

برهمن اساس، می‌توان ادعا کرد که اجرای باکیفیت ابعاد و مؤلفه‌های استخراج‌شده در این پژوهش موجب اثربخشی بیشتر آموزش و پرورش و بهره‌وری فرایند یاددهی-یادگیری

می‌شود و محقق با توجه به سابقه تدریس و مدیریت در مدارس ابتدایی، توجه به این مؤلفه‌ها و اجرای کیفی آن‌ها را سرلوحه کار خود قرار داده و به مدیران دیگر نیز توصیه می‌کند.

ابراهیمی و دیانتی (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان «انواع شاخص‌های مطلوب تربیتی و تأثیر آن بر تربیت دانش‌آموزان در مدارس» نشان داد که نحوه تعلیم و تربیت بر تربیت دانش‌آموزان تأثیر دارند؛ بنابراین نتایج تحقیق حاضر با نتایج آن‌ها تا حدودی همسویی دارد.

یافته‌های این پژوهش با تحقیق حاجی بابایی (۱۳۹۰) که نیاز به شناسایی مؤلفه‌های اجرای برنامه درسی در مدارس را جهت کیفیت‌بخشی به آن مهم دانسته‌اند، تطابق دارد.. یافته‌های این پژوهش در بعد «معلم» که شامل مقوله‌های مهارت‌ها و ویژگی‌های معلمی است با نتایج پژوهش والتنه (۲۰۲۰)، گیروان، کنیلی و تانگنی (۲۰۱۸) و هوی و کلمن<sup>۱</sup> (۲۰۰۳) و هاریگرز<sup>۲</sup> (۲۰۱۳) هم‌خوانی دارد. ازسوی دیگر با توجه به اهمیت مدیریت در اجرای برنامه درسی و توجه ویژه به نقش تسهیل‌گری مدیر در مدرسه، نتایج این پژوهش در بعد «مدیر» که دربرگیرنده مهارت‌ها و ویژگی‌های مدیران است، با نتایج پژوهش‌های کیون (۲۰۱۷) و کلارک<sup>۳</sup> (۲۰۱۹) مبنی بر تأثیر مدیر مدرسه بر کیفیت فرایند اجرای برنامه درسی و پژوهش (نظرپور، ۱۳۹۷: ۹۶) معتقدند، برنامه درسی به‌عنوان یک علم در حوزه تخصصی، خود نیاز به مدیریت مدرانه و ماهرانه در عرصه اجرا دارد، همچنین با نتایج تحقیق در پژوهش (محمدی، ۱۳۹۹: ۸۸) که شناسایی مؤلفه‌های اجرای برنامه درسی در مدارس را جهت کیفیت‌بخشی به آن لازم دانسته‌اند و تحقیق (ابوترابی، ۱۳۹۸: ۷۱) که داشتن رهبری و مدیریت در برنامه درسی مدارس را عامل موفقیت در اجرای آن می‌دانند، کاملاً هم‌خوانی داشته و آن‌ها را تأیید می‌کند.

نتایج این پژوهش در بعد «محیط یادگیری» که شامل محیط یادگیری پایه و غیرپایه است با نتایج پژوهش (دل‌پیشه، ۱۳۹۶: ۳۱) مبنی بر غنی‌سازی محیط یادگیری و تأثیرات مثبت آن بر یادگیری دانش‌آموزان و در نتیجه اجرای باکیفیت برنامه درسی است، کاملاً تطابق داشته و آن را می‌پذیرد. در همین راستا، نتایج این پژوهش با مطالعات تحت عنوان «رهبری اثربخش» که در آن تأکید می‌کند معلم هنرمند و هوشمند در تلاش است تا با غنی‌تر ساختن محیط و هدایت دانش‌آموز، زمینه را برای تقویت و تعمیق آموخته‌های او فراهم سازد، کاملاً همسو بوده و آن را تأیید می‌کند.

1. Hoy &amp; Coleman

2. Harrigerous

3. Clarke

## منابع و مآخذ

- ابراهیمی، ایوب، تیموری، میترا، کچوئیان جواد، رضا (۱۳۹۷). راهنمای عمل ارزیابی درونی گروه‌های آموزشی دانشگاه فرهنگیان. تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- ابراهیمی، محمد، دیانتی، معصومه (۱۴۰۰). انواع شاخص‌های مطلوب تربیتی و تأثیر آن بر تربیت دانش‌آموزان در مدارس. چهارمین همایش بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی.
- ابوترابی، سیده بهاره (۱۳۹۸). بازنمایی ساختار سازمانی مدرسه در سند تحول بنیادین جمهوری اسلامی ایران آموزش و پرورش. فصلنامه علمی-پژوهشی مدیریت مدرسه، ۷(۲)، ۴۱-۵۸.
- اسماعیلی، ابراهیم، محمدرضایی، رضا، شکری اوجقاز، مجتبی (۱۴۰۰). بررسی جایگاه مدرسه در تعلیم و تربیت دینی دانش‌آموزان با هدف تربیت اجتماعی مطلوب. دومین کنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران.
- برادران حقیر، مریم (۱۳۹۹). مؤلفه‌های توسعه انسانی. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- جعفری، سکینه (۱۴۰۰). تدوین و روانسجی مدل مدیریت مدرسه محور بر اساس سند تحول بنیادین. مدیریت بر آموزش سازمان‌ها، ۸(۲۸)، ۹۵-۱۱۶.
- جعفری، سید ابراهیم، سیادت، سید علی (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر شادابی مدارس. اندیشه‌های نوین تربیتی، نشر مدرسه، ۲۸(۸)، ۷۳-۸۵.
- حاجی بابایی، حمیدرضا (۱۳۹۱). ویژگی‌های «مدرسه ای که دوست دارم» با توجه به سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش. فصلنامه‌های نوآوری آموزشی، ۴۲(۱۱)، ۵۱-۷۴.
- حسینی خواه، علی (۱۳۹۷). فنلاند، موفق‌ترین نظام آموزشی جهان. مجله رشد آموزش ابتدایی، ۱(۲۲)، ۶۸-۸۴.
- خامی فرد، نورمحمد (۱۳۹۹). شناسایی ویژگی‌ها و ابعاد مدارس اسلامی در ایران به همراه ارائه الگوی مطلوب مدرسه اسلامی. فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، ۲(۱۱)، ۲۱-۳۴.
- خاکی، علی (۱۴۰۰). معیارهای طراحی مدارس آینده (فضای فیزیکی به‌مثابه معلم سوم). تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- دل پیشه، اسماعیل (۱۳۹۶). بهداشت مدارس. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- رجبعلی‌پور، سهیلا (۱۳۹۳). مدیریت تغییر و بهبود کیفیت در مدرسه. مجله رشد، مدیریت مدرسه، ۹(۱۱)، ۸۱-۹۵.
- علیپور، محمد، اکبریورنگ، محمد، اکبردیورنگ، محمود (۱۳۹۹). ادراک معلمان از نقش برنامه درسی در بهبود تربیت شهروندی دانش‌آموزان. دانشگاه فرهنگیان، فصلنامه علمی تخصصی، پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۳۶(۲)، ۳-۲۷.
- گودرزی، فریده، ملکی، حسن، خسروی، محبوبه، عباس‌پور، عباس (۱۴۰۰). عناصر برنامه درسی تربیت اجتماعی دوره متوسطه دوم مبتنی بر الگوی تایلر: ویژگی‌های و الزامات. تدریس پژوهی، ۹(۱)، ۲۳۴-۲۵۴.
- محمدی، سعید رضا (۱۳۹۹). شناسایی مؤلفه‌های اجرای برنامه درسی. فصلنامه مطالعات ملی، ۸(۱).
- مرتضایی سرمور، پرستو، خراسانی نژاد، مجید (۱۴۰۰). بررسی کارکرد اجتماعی مدرسه و نقش آن در تربیت اجتماعی دانش‌آموزان. نخستین همایش ملی ایده‌های کاربردی در علوم تربیتی، روان‌شناسی و مطالعات فرهنگی.
- نظرپور، محمدتقی (۱۳۹۷). معماری محیط‌های یادگیری بر پایه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی.

- Braun, V. & Clarke, V. (2019). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Classroom: Considering the roles of teachers, peers, and the classroom context. *Developmental psychology*, 56(3).
- Clarke, V. (2019). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Depoy, E., & Gitlin, L. (2015). *Introduction to research: Understanding and applying multiple strategies*. Mosby Press.
- Druker. (2005). The Change maker Curriculum, Think Global School- the World's first traveling high school.
- Hoy, J & Coleman, J. (2003). The role and value of education change and development in world. *Journal of adolescent Research*, 19, 31-44.
- Harrigerous; H. (2013). Instant Messaging Addiction among .Component and Indicators. 12(6), 675-679.
- Girvan, T. S., & Penner, E. K. (2018). The causal effects of cultural relevance: Evidence from an ethnic studies curriculum *American Educational Research Journal*, 54, 127-166
- Qian, A. (2017). GeneraΘons online in surface. *Educational, Development* 43
- Shannon, S. E. (2013). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Qian, A. (2017). GeneraΘons online in surface. *Educational, Development* 43.
- Valiente, C., Swanson, J., DeLay, D., Fraser, A. M., & Parker, J. H. (2020). Emotion-related socialization in the classroom: Considering the roles of teachers, peers, and the classroom context. 56(3), 578-594.
- Wong, C. P., & Ng, D. (2021). The roles of school leaders in developing future-ready learners: the case of Singapore. *International Journal of Educational Management*, 35(1), 249-269.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی